

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.8364922>

Accepted: 14.08.2023

Kişiler, Kültürlerarası İletişim Perspektifinden Dijital Aktivizm ve Göç

People, Digital Activism and Migration from an Intercultural Communication Perspective

Nurgül ERGÜL GÜVENDİ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu
nurgulergul@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9473-1474>

Özet

Bu çalışmada kişiler ve kültürlerarası iletişim açısından dijital aktivizm ve göç olgularının araştırılması amaçlanmıştır. İletişim, dijital aktivizm ve göç olguları, modern sosyolojik kuramlardan işlevcilik yaklaşımının ilke ve esaslarına göre değerlendirilmiştir. İşlevselcilik yaklaşımı, toplumsal yapının işleyişini bir bütün olarak gören, her bir toplumsal yapıyı sistemin bir parçası olarak nitelendiren yaklaşımdır. Dijital aktivizm, toplumsal hareketlerde geleneksel yöntemlere ek olarak, dijital ağların kullanılmasıdır. Göç olgusu ise politik, sosyal veya ekonomik nedenlerle kişi veya toplulukların mevcut yaşam alanlarını bırakarak, buldukları yerden başka bir yere taşınma eylemidir. Birey veya toplulukların birlikte hareket ettiği göç ve dijital aktivist eylemlerin ortak noktasında kişilerin etkilediği ve etkilendiği (toplumsal) süreçler ve yapılar söz konusudur. Bu noktada hem sistemin yapısı hem de eylemlerin nedensellik ilişkileri açısından, kişiler-kültürlerarası faaliyetler oldukça önemlidir. Bu bağlamda göç ve dijital aktivizm olguları iletişimin kişiler ve kültürlerarası boyutları ile işlevselcilik yaklaşımı doğrultusunda incelenmiştir. Araştırmanın multidisipliner muhtevası nedeniyle iletişim, sosyoloji ve antropoloji gibi alanlarda literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültürlerarası İletişim, Kişilerarası İletişim, Dijital Aktivizm, Göç.

Abstract

This study aims to investigate digital activism and migration phenomena in terms of interpersonal and intercultural communication. Communication, digital activism and migration phenomena were evaluated according to the principles and principles of the functionalist approach, one of the modern sociological theories. The functionalism approach is an approach that sees the functioning of the social structure as a whole and characterizes each social structure as a part of the system. Digital activism is the use of digital networks in addition to traditional methods in social

movements. The phenomenon of migration is the act of moving from one place to another, leaving the current living space of individuals or groups for political, social or economic reasons. The common point of migration and digital activist actions, in which individuals or communities act together, is the (social) processes and structures that people influence and are affected by. At this point, interpersonal-intercultural activities are very important in terms of both the structure of the system and the causality relations of the actions. In this context, the phenomena of migration and digital activism were examined in line with the interpersonal and intercultural dimensions of communication and the functionalist approach. It is thought that the research will contribute to the literature in fields such as communication, sociology and anthropology due to its multidisciplinary content.

Keywords: Intercultural Communication, Interpersonal Communication, Digital Activism, Migration

Giriş

Dijital aktivizm, sivil toplumların katılım sağlamak amacıyla dijital uygulamalar kullanarak gerçekleştirdikleri toplumsal hareketlerdir (Karatzogianni, 2015: 1). Bu hareketler, dijital teknolojilerin kullanımı ile gerçekleştirilir (Görkem, 2016: 180). Dijital aktivizm; sivil toplumun yönetim süreçlerine katılmak amacıyla internet destekli dijital platformlar ve cep telefonları aracılığıyla yürütülen aktivitelerdir (Tani, 2019: 15). O halde en küçük yapı taşı bireyler olan dijital platformlar, kişiler ve kültürlerarası iletişim faaliyetlerinin hem ortak noktası hem de en önemli etkileşim alanlarıdır. Göç olgusu ise 21. Yüzyılın en önemli sorunlarından birisidir. Küresel bir sorun olan göç hareketleri, hem bulunduğu yeri terk etmek durumunda kalan göçmenler, hem de göç alan toplumlar açısından oldukça önemli sonuçlar doğurmaktadır. Ravenstein'a göre (1881; 1889) göçe neden olan veya göçü artıran nedenler, kötü kanunlar, olumsuz doğa koşulları ve olumsuz ekonomik durumlardır. Kişi veya kişilerin yaşamlarına etki eden bu olumsuz koşullar, iletişim ve örgütlenme gereksinimlerinin yoğun biçimde görülmesine ve bu gereksinimlerin dijital platformlar vasıtası ile (hızlı ve aktif biçimde) karşılanmasına neden olmaktadır. İnsanların iletişim kurmalarına sebebiyet veren sayısız durum vardır. McAdams (1989)'a göre ise bu sebepler dört temel eğilimden kaynaklanır. Bu eğilimler, aktivite, dürtüler, sosyalleşme ve duygusallıktır. İletişim eyleminin temel motivasyonu bu eğilimlerin hangisinden kaynaklanır ise kaynaklansın, günümüzde iletişim faaliyetlerinin büyük bir kısmı teknolojik araçlar vasıtasıyla, dijital platformlar üzerinden karşılanmaktadır (Konjin, Utz, Tanis ve Barnes, 2008, s.3). Anlık iletişim kurmaya olanak sağlayan bu platformlar, ilişki yönetimi, aktivist eylemler gibi önemli toplumsal hareketlerde oldukça geniş uygulama alanına sahiptir (Barnes, 2008, s.21; (Robby ve Walther, 2003). Bu noktada bilgi iletişim teknolojilerinden özellikle internet ve internet tabanlı dijital ağlar, görece özgürlükler sağlaması, zaman mekân kısıtlarını ortadan kaldırması, bilginin hızla iletilmesine olanak sunması gibi avantajları nedeniyle, dijital aktivizm vb. birçok açıdan olumlu sonuçlar yaratmaktadır (Çakır, 2017). İşlevselcilik yaklaşımına göre, insan davranışları, kabul edip içselleştirilen toplumsal değerlerin (işlevi) ürünüdür. Yani insanlar buldukları toplumdan bağımsız bir biçimde var olamaz ve mevcut toplumsal gereksinimlerden soyutlanamazlar (Wallace, R. A., & Wolf, A., 2004). Buradan hareketle kişilerarası iletişim faaliyetleri, kültürlerarası iletişim faaliyetleri, dijital aktivist eylemler ve göç olgularının ortak noktası, toplumsallık ve sistemin

yapısıdır. Bu nedenle bu araştırma, literatürde daha önce rastlamadığımız işlevselcilik yaklaşımının ilke ve esaslarına dayanmaktadır. Birinci bölümde dijital aktivizm ve toplumsal hareketlere değinilmiş, ikinci bölümde kişiler ve kültürlerarası iletişim açısından dijital aktivizm ve göç olguları araştırılmış, üçüncü ve son bölümde ise araştırmanın temel bağlamı olan işlevselcilik yaklaşımına göre bu olguların ilişkilerine yönelik genel bir değerlendirme yapılmıştır.

İşlevselcilik Kuramı

Sosyolojik açıdan işlevselcilik, toplum yapısını oluşturan fenomenlerin, toplum için işlevlerine göre değerlendirilmesidir. Yaklaşımın temeli biyolojide kullanılan işlevsel çözümlene geleneğine dayanmaktadır. İşlevselcilik kuramının temel noktası, toplumsal kurum, olay ve olguların işleyiş biçimleri ve nedensellik ilişkilerinin bu unsurların ifa etmiş oldukları işlevlere göre belirlenmesidir. Bu kuramın temsilcileri, Comte, Spencer ve Durkheim'dır. Comte' a göre toplum, biyolojik bir organizmaya benzer. Durkheim ise Comte'un bu düşüncesine ek olarak, organizmalar ile toplumsal yapılar arasında analogiler kurmuştur. Durkheim'dan etkilenen Malinowski ve Radcliffe-Brown' ise yaklaşımı antropolojik çalışmalarıyla zenginleştirerek işlevselcilik yaklaşımının gelişimine katkı sunmuştur (Ritzer, 2013). İşlevselci yaklaşıma göre toplum birbiri ile ilişkili parçalardan oluşan bir bütündür. Bu parçaların tümü, bütün olan toplumsal yapının korunmasına hizmet eder. Toplumsal yapının korunması ve varlığını sürdürmesi için belli koşullar gereklidir. Yaklaşım, toplumsal yapıda ortaya çıkan çatışmalardan çok uyum ve tutarlılığa vurgu yapar. İşlevselciliğin tüm türlerinde Pareto'dan alınmış "sistem" kavramı, merkezi bir yer tutar. Toplum, böylece kalıplaşmış bir biçime sahiptir ve gözlemlenebilir nesnel sonuçlar bu işlevlerin temelidir (Merton, 1945). İşlevselci yaklaşımının uyum ve tutarlılık vurgusu araştırmanın temel bağlamları açısından oldukça önemlidir. Ekonomik, siyasi veya sosyal nedenlerle buldukları yerden göç etmek durumunda kalan topluluklar, sistemin dışına çıkarak aslında aktif bir çatışmadan uzaklaşmış ve pasif biçimde bir uyum göstermiştir. Göç olgusuna işlevselci yaklaşımla bakıldığında, göçmenlerin içerisinde buldukları sistemi yok etmek, değiştirmek veya sistemin işleyişini olumsuz etkileyecek herhangi bir faaliyette bulunmak yerine, uyum sağlayabilecekleri yeni bir sistem arayışına girmeleri, araştırmanın özgün değeri açısından oldukça önemli bir sosyolojik gerçekliğe işaret etmektedir. Ayrıca dijital aktivist faaliyetlerin yeni bir toplumsal yapı için kullanılması, mevcut sistemi değiştirmek, dönüştürmek adına bir örgütlenme amacıyla kullanılmaması da dikkat çeken hususlardan birisidir.

Dijital Aktivizm ve Toplumsal Hareketler

Aktivizm, 1970'li yıllarda kullanılmaya başlayan bir kavramdır. Bu kavram tarih yaratmak, tarih değiştirmek, harekete geçmek, harekete geçme gücü anlamlarında kullanılmaktadır. Aktivizm, toplumların gelecekte nasıl olacaklarını belirleyen, toplumsal yapıyı şekillendiren bir güce işaret eder. Bu nedenle aktivizm, değişim, değişim için gerekli mücadele ve gerekli toplumsal faaliyetleri ifade eder (Cammaerts, 2007: 217). Toplumsal hareketlerin, toplumların yaşam pratiklerine olan olumsuz etkileri dönüştürmeye yönelik eylemleri 18. Yüzyılın sonlarında İngiltere'de başlamıştır. Bu hareketlerin aktif biçimde öneminin hissedildiği ve gelişim gösterdiği dönem ise 19. Yüzyılın ortalarıdır. Bu süreç Kuzey Amerika'da yaşanan olaylar sonucunda başlamış ve süreci Fransa ve Amerika'da yaşanan devrimler şekillendirmiştir (Markoff, 1996: 45; İçli, 2015: 421-423). Burada

bahsi geçen olayların temelinde işçi hareketleri vardır (Aydemir, 2020: 1). Toplumları bir araya getiren (ortak problemler ve bu sorunlara ilişkin) yapılan tüm faaliyetler, toplumsal hareketlerdir. Bu hususta dikkat çekilen ortak nokta, sivil hareketlerdir. Sivil azınlıkların ortaya çıktığı dönem 1960 sonu ve 1970'li yılların başlarıdır. Bu dönem dikkat çeken hususlar, barış, adalet isteği, çevre hareketleri ve kadın hakları konularıdır. 1980'li yıllarda ise nükleer silah karşıtlığı ve silahsızlanma konuları öne çıkarılmıştır (Demiroğlu, 2014: 134-135). 1990'lı yıllardan itibaren ise neoliberal ekonomik sistem, sermaye ve güç odaklı yapılara karşı toplumsal hareketler ön plana çıkmıştır (Yıldırım, 2019: 67). Farklı dönemlerde ortaya çıkan toplumsal hareketlerin ortak noktası, tutarsız olaylarla karşılaşan insanların, bu sorunlu olayları düzeltmek veya olmasını istedikleri sistemi kurabilmek adına bir araya gelerek örgütlenmeleridir (Aydemir, 2020: 2). Aktivizm, insanların sosyal, ekonomik, politik, kültürel vb. hususlarda eşit haklara sahip olabilmek amacıyla gerçekleştirdikleri eleştiri ve siyasal iletişim faaliyetleridir (Dahlberg-Grundberg 2016: 6). Özetle aktivizm; toplumsal problemleri, ideal bir toplumu, değişimi, savunmayı, çözümü, baskıyı ve iletişimi içerisinde barındıran bir yapıdır (Garip, 2021: 6). Toplumsal hareketlerin konuları yıllara göre değişim göstermiştir. Bu değişim aslında değişen insan ve toplum yapısının bir göstergesidir. Değişen sadece toplumsal hareketler değil aynı zamanda bu eylemlerin yapılış şeklidir. Dijital aktivizm ise toplumsal hareketlerin değişimine aracılık eden, önemli araçlardan biridir. Dijital aktivizm, politik veya sosyal amaçlı uygulamaların medya araçları kullanılarak yürütülmesidir (Tursi, 2017: 23).

Kişilerarası ve Kültürlerarası İletişim Açısından Dijital Aktivizm ve Göç

Kişilerarası iletişim; iki kişi arasında kurulan etkileşim sonucunda anlam yaratılması ve anlamın paylaşılması sürecidir (Gürüz ve Temel-Eğimli, 2011, s.54). Kültürlerarası iletişim ise farklı kültürel özelliklere mensup olan kişiler arasında oluşan etkileşim süreçlerini ifade eder (Kartarı, 2001: 22). Göç, insanların buldukları yerden sosyal, siyasal veya ekonomik sebeplerle, farklı yerlere gitmeleridir. Bu durum, küreselleşmenin sonuçlarından birisidir. Göç durumu, farklı kültürden insanların karşılaşma ve etkileşim sıklığını artırmaktadır (Ekşi ve Ümmet, 92). Uluslararası göç (dış göç) birbirinden farklı kültürel özelliklere sahip olan birey, grup ve toplumların kültürel, sosyal, siyasal, ekonomik vb. açılarından etkileşim içerisinde bulunmalarına neden olmaktadır. Bu durum, kimi zaman kültürel benzerliklere, kimi zaman ise özgün değerlerin korunma ve aktarılmasına neden olmaktadır (Jackson, 1986). Etkileşim süreci kişiler ve kültürlerarası iletişim faaliyetleri ile yürütülmektedir. Bu faaliyetler, kullanılan iletişim araçlarının ve bu kullanım şekillerinin önemini artırmıştır (Jansen, 2010). Dijital ağlar ve uygulamalar, erişim kolaylığı, zaman ve mekân kısıtlarının olmaması gibi avantajlar sağlamaktadır (Cusumano, 2011: 31). Çevrimiçi aktivist eylemlerin temel özellikleri (Whelan, <http://thechangeagency.org>): taktik kurulması ve tutarlı stratejilerle uyum, insanların ortak amaçlar doğrultusunda bir araya gelmelerine motivasyon sağlama, somut eylemler için aynı anda çok sayıda insanla etkileşim kurma, toplu faaliyet için seçenekler sunma, ağızdan ağıza iletişim olanağı, anlık içerik ve bilgi paylaşımı olanağı, bağ kurma, uluslararası iletişim ve etkileşim fırsatı, lobicilik faaliyetlerine uygunluk, geleneklere karşı dinamik bir yapıya sahip olma, güncel bilgi, eylem hızı ve güçlü etki, büyük ve gelişmiş veri tabanlarına erişim olanağı, sınırsız etkileşim imkanı ve kaynaklara ulaşma fırsatıdır. Bu noktada aktivist eylemlerin temel alt yapılarından birisi olan sivil hareket teorisine göre (toplumsal hareket teorisi) aktivist eylemler, interdisipliner eylemlerdir ve bu eylemlerin

oluştugu ortamlar ile oluşum nedenleri, bu eylemlerin doğurduğu sonuçlar kadar önemlidir (http://en.wikipedia.org/wiki/Social_movement_theory). Teoriye göre, birbiri ile etkileşim halinde olan topluluklar içerisinde kişiler, mevcut yapıyı reddeder, sosyal reformlara aracılık eder ve bu durumdan kazanç elde ederler. (http://stmarys.ca/~evanderveen/wvdv/social_change/social_movement_theories.htm). Yeni iletişim ortamları, farklı kültürlerle mensup, birbirinden farklı coğrafyalarda yaşayan insanların bir araya gelmelerine olanak sağlayarak, ortak sorunlar, yaşam amacı ve benzer arayışta olan toplulukların oluşmasına imkân sağlamaktadır. Toplumsal amaçlar için bir araya gelen insanlar, dijital platformların sunduğu olanaklar ile dijital aktivizm ruhunu ortaya çıkarmıştır. Kültür, iletişimdir ve bu nedenle farklı kültürlerde yaşanan iletişim süreçlerinin anlaşılması, insan davranışlarının anlaşılması açısından oldukça önemlidir (Hall, 1990: 3). Bu durumun yoğun biçimde yaşandığı alan ise uluslararası göçlerdir. Göç sırasında ve sonrasında karşılaşan insanlar, birlikte yaşama zorunluluğu nedeniyle etkileşim kurarlar. Bu süreç zamanla yaşam pratiklerin anlaşılması, etkileşimi ve kültürlerarası uyum ile sonuçlanır. Sürecin temelinde iletişim faaliyetleri bulunmaktadır. Sonuç olarak diyalogu hızlandıran dijital teknolojiler hem iletişim faaliyetlerinin hem sosyolojik hareketlerin hem de toplumsal yapıların ortak etkileşim aracıdır.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu makalede kişiler, kültürlerarası iletişim perspektifinden dijital aktivizm ve göç olguları, işlevselcilik kuramının ilke ve esaslarına göre araştırılmıştır. İletişim faaliyetleri, dijital aktivizm ve göç olgularının ilişkisel analizi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ulaşılan sonuçlara göre, kişiler ve/veya kültürlerarası iletişim açısından dijital aktivist eylemler, göç vb. büyük toplumsal hareketler açısından, örgütlenme, etkileşim süreci oluşturma ve hızlandırma işlevlerine sahiptir. Bu eylemler kültürlerarası uyum ve iş birliği gibi (yeni bir sistem oluşturma) hususlarda işlevseldir. Dijital platformlar, eylem, iş birliği, uyum, örgütlenme gibi etkileşimlere olanak sağlarken; etkin ve yaygın iletişim açısından oldukça önemli avantajlar sunmaktadır. Sistemin her bir parçasının bütününe yararına hizmet ettiğini ifade eden işlevselcilik yaklaşımının temel paradigması, göç olgunun işleyiş ve etkileşim mekanizmaları açısından geçerli görülmektedir. Olumsuz koşullar nedeniyle, rahatsız olunan koşulları değiştirmek, dönüştürmek için toplumsal bir örgütlenme oluşturmak yerine; mevcut yaşam ve kültürden vazgeçilmesi, işlevselci yaklaşımın temel varsayımını doğrular niteliktedir. Nitekim iletişim faaliyetlerinin dijital platformlar aracılığı ile gerçekleştirildiği dijital aktivist eylemler de işlevselci yaklaşımın temel paradigmasını doğrulamaktadır. Kendi yaşam alanını korumak, kültürünü devam ettirmek, aktif protesto yerine; ait olunan, içine doğulan yaşam alanlarının terk edilmesi (sistem dışına çıkmak) göçmenlerin görünen tercihidir. Şüphesiz bu eylemlerin birçok nedeni (siyasi, sosyal, ekonomik vb.) bulunmaktadır. Aynı zamanda araştırma kısıtlarını oluşturan bu değişkenlerin (göçlerin nedenleri ve değişen iletişim faaliyetleri) araştırılması, ilgili literatüre sunacağı katkı açısından oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5) 20, 292-303.
- Aydemir, A. (2020). *Toplumsal Hareketler ve Sosyal Medya*. Kriter, İstanbul.
- “Social Movement Theories”, http://stmarys.ca/~evanderveen/wvdv/social_change/social_movement_theories.htm. Erişim Tarihi: 13.03.2023.
- Barnes, S. B. (2008). *Understanding Social Media From the Media Ecological Perspective*. In E. Konijn, S. Utz, M. Tanis, & S. B. Barnes (Eds.), *Mediated interpersonal communication*. (pp. 14-33). New York: Routledge.
- Cammaerts, B. (2007). *Activism and Media* (Editörler), Bart Cammaerts ve Nico Carpentier. Reclaiming The Media, Intellect Ltd., p: 217-224.
- Coşkun Tuna, P. & Türkölmez, O. (2023). Yeni Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 4 (2), 211-240.
- Cusumano, M. A. (2011). Technology Strategy and Management Platform Wars Come to Social Media, *Communications of The ACM*, 54 (4), p.31-33.
- Çakır, H. (2015). *Disiplinler Arası Etkileşim Bağlamında Çağdaş Siyaset Teorisindeki Alternatif Yeni Toplumsal Hareket Açıklamalarının Sosyolojik Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Dahlberg-Grundberg, M. (2016). *Digital Media and the Transnationalization of Protests*. Sweden: Print and Media.
- Demiroğlu, E. (2014). Yeni toplumsal hareketler: Bir literatür taraması. *Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(1), 133-144.
- Elden, M. Ve Özen O. Ö. (2015). *Reklamda Görsel Tasarım: Yaratıcılık ve Sanat*, Say Yayınları, İstanbul.
- Garip, S. (2021). Demografik Özelliklerin Aktivist Kimlik ve Aktivizme Bağlılık Düzeyine Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Nicel Bir Araştırma. *Yeni Düşünceler*, 15, 4-19.
- Garip, S. (2022). Dijital Aktivizm ve Sosyal Medya Aktivizm Kavramlarını Ayırmak: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6 (14), 81-89.
- Görkem, Ş. Y. (2016). *Dijital Aktivizm: Kapsam, Sınırlılar ve Ölçümleme*. Nuray Yılmaz Sert (Ed.). Aktivizm: Toplumsal Değişimin Yeni Yüzü. Değişim Yayınları, İstanbul.
- Gürüz, D., ve Temel-Eğimli, A. (2011). *Kişilerarası İletişim*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Hall, E.T., Hall, M.R. (1990). *Understanding Cultural Differences*, USA: Intercultural Press, Inc

- İçli, G. (2015). Yeni Toplumsal Hareket Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish*, 10(4), 414-432.
- Jackson, J. A. (1986), Migration, Logman, New York. Jansen, C. J. (1970), "Migration: A Social Problem", Readings in the Sociology of Migration, Pergamon Press, New York.
- Jansen, F. (2010). Digital Activism in the Middle East: Mapping Issue Networks in Egypt, Iran, Syria and Tunisia, *Knowledge Management for Development Journal*, 6 (1), p. 37-52.
- Karatzogianni, A. (2015). *Firebrand Waves of Digital Activism 1994-2014*. New York: Palgrave Macmillan.
- Kartarı, A. (2001). *Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim*, Ankara: Ürün Yayınları.
- Konijn, E. A., Utz, S., Tanis, M., & Barnes, S. B. (2008). How technology affects human interaction. In E.A. Konijn, S. Utz, M. Tanis & S.B. Barnes (Eds.). *Mediated interpersonal communication* (pp. 3-13). New York: Routledge.
- Markoff, J. (1996). *Waves of Democracy, Social Movements and Political Change*. Thousand Oaks, Calif: Pine Grove.
- Merton, R. (1945), Sociological Theory. *American Journal of Sociology*. 50(6): 462-473.
- Ritzer, G. (2013). *Sosyoloji Kuramları*. (Çev., H.Hülür). Ankara: DeKi Basım Yayın.
- Tani, E. (2019). *Ağ Toplumunda Sokak Aktivizminden Dijital Aktivizme Geçiş*. Harun Boztepe Taşkıran & Murat Mengü (Eds.), *Dijital Aktivizm Üzerine* (s.1-33). İstanbul: Der Yayınları.
- Tursi, A. (2017). *Net-Activism And Redefining Democracy*. Francesco Antonelli (Ed.), *Net-activism* (s.23-30). Roma: Roma TrE Press.
- Uçkan, Ö. (2012). Sokak+(dijital) İletişim= Aktivizm. *Politus Dergisi*, 4, 39-45.
- Wallace, R. A., & Wolf, A. (2004). *Çağdaş sosyoloji kuramları*. Çev. Leyla Elburuz & Rami Ayas. Punto Yayınları, İzmir.
- Wallace, R. A., & Wolf, A. (2004). *Çağdaş sosyoloji kuramları*. Çev. Leyla Elburuz & Rami Ayas. *İzmir: Punto Yay*.
- Whelan, J. Online Activism: *Insighta to Guide Social Movement Electronic Communication*, <http://thechangeagency.org>., Erişim Tarihi:19.02.2023.
- Yıldırım, G. (2019). Aktivizm, medya ve yeni medya. Harun Boztepe Taşkıran & Murat Mengü (Eds.), *Dijital aktivizm üzerine* (s.63-103). İstanbul: Der Yayınları